

Ivana – Vonka Prokić

ROVINJSKA VRATA

u vreme puževa
i sunovrata

 Laguna

Copyright © 2018 Ivana Prokić
Copyright © ovog izdanja 2019, LAGUNA

Ovaj roman je plod mašte. Imena, likovi i događaji autorska su kreacija i korišćeni su proizvoljno. Svaka sličnost sa stvarnim događajima i realno postojećim osobama, živim ili mrtvim, sasvim je slučajna.

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Rovinju i onom vremenu,
s ljubavlju*

SADRŽAJ

U VREME PUŽEVA...

1.	11
MOST NA FUMI.	12
2.	16
3.	17
KUĆICA	18
Izuzetak	22
Roditelji	26
Unuke	29
Društvena svojina	31
Mrtva priroda.	34
Sunčevo-morski hibrid.	41
4.	49
Sujeverje	54
5.	57
IGRAČKA-PLAČKA.	58

VILINSKA PESMA	66
NAOPAKO	68
ŠKOLJKE	84
TRST ili SUNČANO-OBLAČNI DAN	92
FUMA	104
VEČERA	123
Lanjski sneg	152

... I SUNOVRATA

Sunčanica	202
Pavle	212
Kokina pesma	219
Pecanje	229
Njeno ljubičanstvo	245
<i>Bunar</i>	267
GRIZIJA	293
O PISCU	339

U VREME PUŽEVA...

1.

Podne. Trenutak kada dan proslavlja punoletstvo. Nepatvoreni nebeski tirkiz uglačan i nem, neišaran primesama galebovih putanja. Sunce je u zenitu, a pomisao o konačnosti – u najdubljem snu.

Isusovski raširenih grana, prepuštenih zelenoj akupunkturi, omamio se stari bor vlastitim mirisom. Niz njegovo telo, od izukrštanih menora i šamdana, curi vosak, staklast i medenosmeđ. Suze iskonske, ćilibarske.

Ošamućene cikade muziciraju diminuendo dok tanani cik lasta probada derđef plaveti. Ne sačekavši da orkestarski pasaž i horska deonica utonu u pijanissimo, zvonik Svete Eufemije započinje veličanstveni andante. Izvija stameno svoj spokojni solo. Njegovo belo telo uznosi se kao da *čita s lista* nebeske partiture, a u kamenoj mu utrobi metronomski odbija metalna dijafragma. Uz lajtmotiv rezonantne kutije tog božanskog instrumenta, oko crkvenih

skuta paradiraju galebovi u svečanom maršu mornaričke avijacije. Sinkopiranim karikama eho lanca, zvon trile-
ra odskače po beskrajnoj pučini kao kontrapunkt *žabica*
veštog bacača. To Eho izvija svoje lelujave ruke prema
narcisu, povijenom ka zlatu azura oko Figarolice.

MOST NA FUMI

Kamena ograda odvaja plato crkvenog pijedestala od
nižeg sprata grada. A tamo dole, na sada pustoj i zapekloj
zemljanoj zaravni, oivičenoj istim takvim zidom od još
nižeg nivoa, igraju fudbal rovinjski dečaci ili boćaju starci
Rovinkezi u kasna letnja popodneva. Sada je, međutim,
čak i crvena izmaglica prašine, koja je inače zaštitnički
lebdela nad tlom, od klonulosti ili saučešća poglela po
njemu, ispucalom od jare.

Uza zid se, do parapeta, s donjeg sprata propeo onaj
stari samotni bor. Danas, naprotiv, kao *zapanjen*. Mal-
ko poguren, makar i ka društvu plavo-bele tende nad
narcisima obližnje bašte, stražari pod božjim čardakom.
Po ogradi spustivši grane, celovom bi da dosegne skute
crkve, sa one strane. Zatečen, međutim, nesvakidašnjim
prizorom, zaboravio je na svoje ukorenjeno stremljenje.

Parapet prekrstilo jedno dečje telo. Glavom ka pučini a
potkolenicama ka crkvi, *pravi most* pod kojim se skame-
nila reka. Iz ljubičastih bermuda pobegla kolena, prsti se
upeli u ivicu zida, a bosa stopala vrljavo grabe površinu
frontala. Povremenim trzajem štimuju telesnu pritku ne
bi li joj udobnijim učinili neobični konak, koji vređa krsta,

ramena i vrat. Podno zida došunjaao se galeb. Gramzivo čupka kočoperna zrna plastičnog grozda izuvene papuče, ćelav i nepopustljiv u virtuelnom nadmudrivanju s perpetuelnim gonjenjem dečjih stopala. A ona – zalepljena za zid kao magneti tabančići na frižider neke istarske *đelaterije*. Ispod njih bi, zgaženi, da se izmigolje recepti i polete kao konfete ispunjavajući primorje tajnim kulinarским sastojcima straćatele u parfeu od lešnika i grenadina od divljeg nara u rum kockama. Zamirisa na cimet ili vanilu: odnekud je dolazio miris lule...

Sa suprotne strane tog svojevrsnog raspeća, kao kontrateža luka napregnutog tela, visi glava devojčice. Uz granu vrh koje je ananas užarene šišarke. To bor fenjerom razgleda devojčicino lice dok ono u vazduhu *pravi stoj* na šiškama. Kao u krpene lutke koju za nogu vuče njen dečji gospodar, dva konjska repa pala s čela, a iza kapaka, odškrnutih školjki, biser sunca priziva svest u snovidela. Dok je realnost oklevala u pogledu boje različka, devojčica oseti da je neko posmatra. Sad joj je frizura kao Leova, pomisli koketa početnica. I kao na crtežu s kućicom. Onom kad je bila mala. Da bi kosu dugu kao Leo imala i velika ispala, pletenice je sebi nagore nacrtala.

A kad s dedom usvojimo lavića, i njega ćemo da friziramo. Al' ne kô Lea. I ne kod tetka Bebe...

Leu su frizeri, širom šumskog kraljevstva, bezuspešno pokušavali da ukrote grivu u dostojanstvenu frizuru. Konačno im pođe za rukom. Poleti za naročitim fenom. Možda bi i njoj kosa brže porasla kad bi je izvukli usisivačem... Il' ovako, naopačke. Ovog leta izbegla je tetka Bebinu bebeću frizuru. Mama zaboravila na šišanje. Kako

uopšte *tetka* može da bude *Beba*? Možda joj je tata Petar Pan, a mama Zvončica? Pa mislili da beba Beba nikad neće da poraste? Il' da će, kad poraste, da šiša i postane...

... *šišarka*.

Šišarka ananas treperi u svetlosti i senci. Bor na vrućini stoički nepomičan. Niz storuko mu telo lepljivo mile, poput znoja, graške smole i opoja. Propušta duge jeguljaste pruge, lomi ih i uvija po slepoočnici devojčicinog lica. Šišarka šara sunčev šar u ornament šarenolik poput šare u zmije šarke.

A sunčeve iskre neprestano padaju na pučinu. Nožnih prstiju oprljenih modrinom, bez predaha plešu. To razigrane vilice uče da lete, Zvončice se igraju u plavom gnezdu: brčkaju malena stopala, kvase prozirna telašca, zaranjaju sve do krilaca. Stresaju se kao ptici.

Heliodrom. Deda kaže to je Sunčev aerodrom. Boga Sunca, Helija. Kobajagi Boga...

Oči devojčice pune se sjajem, a pogled gubi, obuzet tajanstvenom vizijom. Svet se okrenuo naglavačke. Sve-prožimajuća luč obasjala noćno nebo prepuno zvezda. Nebo od mora.

„ḡp̣zəwz ʔəp̣p̣ar ɐṭʃ“, nerazgovetno šapuću usne: donja juri gornju, da oblikuje reči, dok je brada, vilica i vrat vuku kao da nadvlače konopac. „ḡp̣p̣ar ɐṭʃ“, ponavljaju usta, nezatvoriva i bez glasa kao u ugibuće „babuške“, koja kroz škrge izdiše svoju riblju molitvu dok je ruke, svu u volanima crne večernje toalete, skidaju s udice i, nejestivu, bacaju natrag u morski mrak.

Drhtureći poput krilaca leptira, skakutavi roj zlata odgovara na svom maternjem jeziku: „Treperi-mo svoje treperavo treperenje treperenjem svojih

treperavih treperila...“ A usta, praćena prhutom kapaka u ritmu plesa, simultano prevode sa zvezdanog: „...“

Izola Sv. Katarina (i tamo negde, nevidljivi ni slepoočnicom ali prisutni, Crveni otok i buvica Magarećeg ostrva), Sedam dlaka, Figarola i Figarolica (s preokrenutom sunovratskom dijamantskom strnjikom) zalepili se kao ostrige za to mreškavo nebo, u jednoj mirnoj večnosti fotografski zamrznutog trenutka. Kao da će sve, kada *tatina Veročka* škljocne, u skoku na glavu odlepljeno s katra-na makete, neslućenom silinom pohitati u onu suprotnu, neprovidnu i neizvesnu plavet bez obrisa i gustine. U more od neba... A ne, ništa im biti neće. Dočekaće se na zeleno jastuče od šume svojih borova i čempresa. A Figarolica – na svoje žute sunovrattske šiške...

Vetrokaz na vrhu zvonika blista okrenut prema moru: bista Sv. Eufemije, s krunom na glavi i kotačem pod rukom, izdaleka sličnim kormilu, brade blagonaklono spuštene, nudi oprost sa svoje nebeske demije. Okretanjem lica gradu a leđa moru, inače, davala je znak za beg u zaklon od dolazeće tempeste i upozorenje ribarima i moreplovcima da barke i čamce u luku ukotve.

Pod providnim pogledom sveca đirandole, dečje telo u ljubičastim bermudama izgledalo je samo kao standardni *morski* rekvizit: ljubičasti peškirić, nehajno prebačen preko ograde. A galeb – badminton loptica. Slična onoj kakva njoj samoj, patiniranoj vekovnoj Eufemiji, sleće na ruku u kojoj drži palmin list, i napada ga kljunom dok ona simbolično krmani između mora i grada.

S lica namrštenog i zajapurenog, ljubičastog od vrućine i napora, i iza snažno stisnutih kapaka – igra dvojnica

zvezda plesačica. Koloritni negativ: smaragdni svjetlaci na višnjevoj pozadini razmenjuju položaje i boje mozaika. Baš kao spravica o kojoj je devojčici majka mnogo puta pričala: s njom se kao mala igrala kada bi se uzverala u mir krošnje staroga duda. Baš kao u crvenom durbinu kaleidoskopa, koji je i ona, posle dugog iščekivanja, od majke dobila s požarevačkog vašara.

Najednom, stopala odskočiše od zida kao da su magneti tabančići, zagolican i opareni iznutra, prsnuli s frižidera, a bela loptica uplašeno prhnu uvis.

Pod kamenim pogledom ventarole, precizne u registrovanju i najneznatnijeg povetarca, te sad potpuno nepomične, ljubičasti peškirić, ničime neizazvan, odjednom skliznu niza zid. Dodavan iz ruke u ruku samotnoga bora, koje su se širile da ga dočekaju u zagrljaj i lomile pod njim, na tren zape za plavo-belu tendu i nestade u gustišu narcisa.

2.

„*Aiuto!*“, prozukli glas mamurno zapara slatkastu tišinu koja je mirisala na kruške i zapaljene šišarke. „*Bambina! È caduta nel giardino!*“¹ Grla pročišćenog jednim produženim gutljajem likera, prodera se sad zvonko stara kapetanica koja *nije* dremala u *ombri*² svoje narcis-bašte, okružene oleandrom, dok je pekla kruškovac. Uvidevši da se to njoj, ipak, nisu *đavoli na glavu nakopali* što se okrepi taman s onoliko koliko i ispeče, nego da je sve samo

¹ Ital.: U pomoć! ... Devojčica! Pala je u baštu!

² Ital.: senci.

delirijumsko snoviđenje, ona se prenu iz tog *nedremeža* i stade potrkivati čas ka detetu čas ka ugarku među opalim borovim iglicama. Udarivši u nevidljivi zid ispred obe ove *napale* pošasti nekoliko puta, kao muva što udara u prozor, te batalivši vajkanje što laže mužu da ne pije *più di necessario*³ nego samo degustira, ona cugnu još jedan šnaps naiskap i nastavi derati se.

„*Ma perchè gridi? Com' un diavolo?!*“,⁴ istrča u baštu njen suprug, *il capitano Marinelli*. Trupkajući velikim stopalima, namah ugasi začetke požara i stade zazivati: „*Piccola?! Accidenti! È nipotina del signor giudice! Chiamal' vicino dottore! Presto!*“⁵

Na pomen lekara, žena se nekako prizva sebi i odšepuca ka komšijskoj kući, a morski vuk podiže dete i nastavi sebi u bradu: „*Morala si je curica past dal cielo, oppure ti zapalit nostra casa! Ti dico sempre di nuovo: Non bere! Non dormire! E lei, non dormo... Solo per provare...*“⁶

3.

Sve ulice, kako to obično u starih primorskih gradova i biva, teku uzvodno, ka crkvi. Tako i turisti. Često i dahćući, ali teku s nesmanjenim pregnućem. Širokogrude ali uzane uličice, tesno načičkanih kuća, bodre ih srdačno,

³ Ital.: više nego što je potrebno.

⁴ Ital.: Šte se dereš kô đavo?!

⁵ Ital.: Malecka?! K vragu! To je unuka gospodina sudije! Zovi komšija doktora! Brzo!

⁶ Ital.: s neba, ili... naša kuća! Ponavljam ti sto puta: Ne pij! Ne spavaj! A ona, ne spavam... Samo za probu...

„*Avanti,⁷ turisti!*“, pa se i najoprezniji među njima bezbrižno prepuštaju nasumičnom istraživanju. Titulu *avantu-risti* zadobijaju olako, penjući se nedoglednim skalinama i bez njih, kud ih put vodi i noge nose. Pre ili kasnije, pritokama ili pritokama pritoka, uliće se u Švalbinu ili Bregovitu, Montalbano ili Travisol, ili Ulicu Sv. Križa, koje izlaze direktno na crkvu. Ili, još pre, u centralnu Griziju, koja jedina s Trga maršala Tita vodi pravo na crkveni plato. Ako biste pustili čamac tim tokom od uglačanih kamenih kocki (ni kaldrme ni makadama, i inače sasvim dobroćudnih slapova stuba), za neke od nadaleko znanih rovinjskih kiša, i bujice kovitlane naizmenice u matice na odmorištima i survavane niz nekolike stepenice u nizovima, on bi se – obrušujući se između *art galleria* i škura u portunima privatnih konoba, ribljih i roštilj restorana, juvelirnica filigrana, radnji s belim vezom i *slastičarni*, i proletevši kroz *cilj* Balbijevo luka između restorana *Jadran* i glavnog *Dučana* – neizostavno sunovratio pravo u more. *Preletjev još prije ponad* mletačkog lava na *Gradskoj palači*, fontane, batana i škuna usidrenih blizu *Kina*, nasukao bi se tek na borovu šumu na Punta Korenti, paralelnoj obali susedne uvale.

KUĆICA

Jedna pritoka, koja celom dužinom teče paralelno s glavnim tokom Grizije, dok se u nju ne ulije zavijutkom pod pravim uglom, konkuriše joj zajedničkim kriterijumom

⁷ Ital.: Napred, izvolite.

pravolinijskog i centralnog položaja u starom jezgru. *Via Casale*. U njoj ima jedna kućica. U stvari, ima mnogo kuća, čak i nekoliko omanjih zgrada, ali ova je kućica, iako u deminutivu poput onih minimalističkih na dečjim crtežima, jedna sasvim savršena celina.

Dok je jednom prilikom, na tavanu broja 42, *il signor giudice* granao maslinjake na svom štafelaju, njegova tada četvorogodišnja unuka, i donedavno najmlađi stanar kućice, prikazala je linearno samu njenu simboličku bit. Koristila je list sivkastog toaletnog papira, u nuždi, radi urgentnog zadovoljenja nezaustavljivog naleta umetničke inspiracije. (Sve uz to pevušeći pod glasom onu staru, zabavišnu: „Ima jedna kućica, draga srcu mom...” Ali ovoga puta, budući u njoj i okružena svima koje je volela, bez efekta jodla, gušenog u grlu, i pogleda na ostale mališane zamagljenog plimom talasa koji zapljuskuju rubove očiju.) Nije ta kućica bila ni nalik onoj Ivice i Marice, od slatkiša, niti logu *Ježeve kućice*. Čiča Glišinica, s dvema linijama umesto pletenica (prekrštenim pri krajevima još dvema manjim, crvenim) ali podignutim nagore, prkosno gravitaciji i nalik na pužje rogove, stoji ponosno, rame uz rame s kućom. Doslovno – rame uz krov, kao da će se zagrliti *onako pajtaški*, poput dva dobra drugara. Krompir Glišiničine glave pužjim rokčićima za nijansu prelazi visinu kuće s kosom od srolikoga krova, a crveni trougao Glišiničine haljine ponavlja sroliki trougao krova kao da njega, pužu kuću, Glišinica nosi na sebi. Pokroviteljski. *Sijamskoblizanački*.

Taj list sivog toaletnog papira čuvaće se decenijama u ramu i pod staklom, osiguran kao *Mona Liza*, u stanu devojčicinih roditelja u centru Beograda. Svoj dragoceni

crtež, remek-delo najranijeg detinjstva, autorka je poput onoga *Arnolfini s nevestom*, ulje na drvetu, dugo nakon toga počela nazivati: „*Puž s kućom*, hemijska na guz-papiru.“ I još, poput sličnog: *Autoportret*, bakropis – „*Autoportrt*, guzobris.“

Uprkos tome što joj je podnožje *pjano*, budući podignuta na dva niza od po tri stepenice, kućica je, ipak neslično mnogim dečjim crtežima, ostavljala *trezan* utisak: trezvena, mada pomalo snenog pogleda. Dok su okolne po ceo dan dremale pod zatvorenim škurama (kao dame zeleno i plavo obojenih kapaka), te bile potpuno neosetljive za spoljašnji svet, njeni su kapci, u prirodnoj boji drveta (naglašeni samo diskretnim sjajem laka), imali pokretne proreze, koji su joj davali nekakav žmirkav izraz. Kao da kroz trepavice posmatra umetničko delo: zid zgrade vizavi nje, preko kojeg bi klisnuo gušter osunčavši svoje zeleno telašce iza retkih vlatanaca trave ili cvetića prkosa (niklih među belim kamenim kockama) i zastavši na trenutak na sunčanoj prugi u podočnjacima zamandaljenih prozora Borkove sobe; decu koja čavrljaju na stepenicama, dobacuju se frizbijem ili galame jureći se pračkama dok ih bezuba Gviljerma, s papilotnama i vilicom kao u barakude, ganja mladicom iz *đardina* zadihano sikući na italijanskom; prolaznike, nemačke turiste, ošurene rakove s panama šeširima i rebrastim potkošuljama poskidanim i zadnutim u kaki bermude, zadnje džepove. Oni su, šljapkajući nanulama, zavirivali, pa čak i ulazili u kućicinu konobu. „*Schön, schön*“, shvatili bi da palačinke koje se tu peku nisu predviđene za njih već samo za pripadajuću decu.

U kasne jutarnje sate, a s godinama sve kasnije pa uveliko i u vreme ručka, prolomilo bi se ono preuzeto

primorsko: „Decooo? Marendaaa!“ To je mlađa sudijina kći, Gorica, dozivala na doručak svoju decu, na spratu, pokušavajući da pred komšilukom zamaskira njihovo kasno ustajanje. Bar je ona tako tvrdila. Razlog je, možda, bio i njeno. Ili pak što bi se ono *k, k...* iz *Doručakkk!* kršilo i krhalo *praveći zvezde* po rovinjskim stepenicama, ne uspevajući da se niz njih onako loptasto kotrlja kao što je to činilo *aaa...* Dok bi, međutim, sve u primorskom maniru, izgovorila: „*La prima colazioneeee!*“, ionako bi već stiglo vreme za marendu. Sutradan. A i cela bi stvar izgubila svrhu, jer bi se doručak dotad bio, ipak, već posve ohladio. Bilo kako bilo, na ovaj su se diskretni poziv sudijine kćeri nesumnjivo pozvanom osećala sva deca na poluostrvu. A i šire. Verovatno nisu tek ona iz Rovinjskog sela, tad još nenastanjenog susednoga mesta...

Tako mudra a jednostavna, svoja a prisna, sa širokim osmehom po vas dan otvorenih drvenih vrata (sa umecima od žutog, neprovidnog, krugovima ukrašenog stakla), prijemčiva za sve što prolazi i letuje spolja, kućica je bila slika i prilika svog vlasnika, sudije, i duha razgranatog u sve članove njegove porodice. Nakon što ju je njen italijanski gospodar dao u bescenje, u žurbi odlazeći iz Istre posle Drugog svetskog rata, u novoj je porodici doživela renesansu, i to, s vremenom, nekoliko puta.

Nije ona bila ni kićena ni luksuzna. U donjem delu – konoba, sa stropom od bordo prefarbanih ćertova i podom popločanim tek odnedavno, s ukusom odabranom italijanskom keramikom. Sto – običan ali dug, što duži (s bočnim produžecima), za što veći broj obeđujućih; uz njega – kanabe, prekriven ćebetom sa izbledelim roza i lila ljubičicama dan-i-noć, i par stolica, u čelu i začelju,

jedna na rasklapanje, za plažu; u ćošku – šamlica, a uz prozor – dečji krevetac, kasnije korišćen za odlaganje veša za peglanje.

Plafonski direci, inače, krckali bi i škripuckali kad god bi ko samo i zakoračio preko šperploče dečje sobe, baš iznad samog stola za ručavanje. Siguran znak da su deca ustala. Ili u suprotnom smeru, makar i na vrhovima prstiju prošao kroz tamnozelena vrata s rezom, koja se oglašavala metalnim kliktajem, pa odmah desno kroz još jedna (a znatnim delom od prozorskog stakla), bez kvake ali i bez reze, samo s jednom mesinganom karikom manjom od dečje pesnice. Ta su vrata, ogrnuta sudijinim letnjim košuljama i jaknom od balon svile, bila stalno širom otvorena, poduprta baštenskom stolicom njegove supruge, pa je njihova soba bila provizorno odvojena od dečje samo još neširokim zidom, visine starinske kabine za presvlačenje, oivičenim drvenarijom zimzelenozele-nom kao vrata obeju soba.

Kad god bi neko od nenaviknutih pridošlica, mahom suseda, sedeo za stolom u konobi, po pravilu bi na štrapa-cirajuće zvuke odozgo reagovao upitno podižući pogled i mahinalno povlačeći tacnu k sebi. Kao da bi mu u kafu, ili sos *Bolognese*, moglo kanuti neko od domaće dece stropo-štavši se između direka. Stoga se gostu obavezno servirala i kašičica, domaćinski, e da bi ga njome iz kafe ocedio...

Izuzetak

U dnu konobe, pretrpan pecivom i breskvama, zujao je stari *Obodinov* frižider. Dovezen iz sudijinog stana u

Beogradu, stavljen je uz nišu špajz, nasuprot mraku sa strmim merdevinama. Njima su, uza zid kupatila, na sprat manje ili više spretno bauljali svi, sa izuzetkom sudijine supruge, a niz njih sklizavali takođe svi, s više ili manje sreće i istim izuzetkom. On se četiri i po decenije svakog i celog leta na sprat peo okolo, uz stepenice ulice i okućnice. I kad je hitno i kad nije, pa makar i stigavši do *tačke B* zaboravio po šta je krenuo pa se opet, niz basamake balkona i ulične nizove stuba, vraćao u *tačku A*. Držao se zida i bespogovorne narodne mudrosti neumorno savetovane i blišnjima: *Preko preče, naokolo bliže; Ko se čuva, i Bog ga čuva*. Ne bi li se prisetio po šta je pošao, ponavljao je radnje pre polaska u *tačku B*, pa kretao *Jovo nanovo*. I tako i po suncu i po kiši, i pod stare, najstarije dane.

Posuđe je bilo plastično: plavi i žuti tanjiri, istopljeni delimično (u blizini rešoa ili dveju ringli koje su još radile na starom šporetu) zbog neopreza nekog od najstarijih članova; plitki iskrivljeni u tajnoj službi frizbija, zbog mlađih. Iz jednog jedinog porcelanskog seta obedovao je isključivo izuzetak: prava retka starovremenska dama. Njoj bi se čak i nepoznati, ako bi je čušnuli u prolazu negde u centru Beograda, u to vreme *drugova i drugarica* obratili s: „Pardon, gospođo!“ i podizali šešire u znak poštovanja.

Odviknuta od uslova ma kog habitata osim urbanog, našla se jednom (i nikada više) na požarevačkom vašaru. Kći je nosila bebu, a ona je primila na sebe brigu o šestogodišnjoj unuci. Vrvelo je kao u košnici. Ljudi, marva i živina tiskali su se po blatnjavim sokacima, rojili, mešali i sudarali *bez pardona*, s punim pravom poput atoma sa izukrštanim putanjama. Zaprege, klimave i tandrkave, taljigale su za čilašima, vrancima i riđanima, volovima

mršavih sapi i onim debelim, čiji su se trbusi leno njihali tamo-amo prateći ritam okačenog zvona. A tek razulare-na svita musavoga rita! U punoj opremi za dato stanište, vojničkoj i ronilačkoj, gacale su razbijene formacije koka i kikireza štucnama i kaljačama, a guske i plovke perajima, doprinoseći opštoj gužvi. Drveni točkovi gnjurali su i orali po kaljuzi škripavim paocima, a gospođine štikle bazale svom širinom mode sedamdesetih, krivile se, krmile i mljackale s apetitom klizajući gospođu.

„Bako, stežeš me!“, jauknu unuka, čiju je šaku stiskala grčevito.

„Ništa, sine“, odgovori baka kao na izvinjenje a ne vapaj uklještenog u mengele.

Podigavši pogled nemoći i gadljivog sažaljenja sa svojih revnosnih potpetica, ona ugleda, tik uz svoj nos, gusarsku alku u nozdrvama iz kojih oseti blagu toplinu vazdušnog mlaza. Dva oka *belo* su je gutala pogledom između dva roga na crno-beloi glavi. Vrat sa zvonom i ne sagleda, već ču jedno *kleng-kleng* i izusti jedno herojski odlučno i konačno: „K r a v a.“ To muknuvši, zamuknu.

Druga strana ipak ne zamuka: „Muu, gospoja!“ Ni s odobravanjem niti s pardoniranjem. Možda stoga što je (možda) bila vo...

Ovaj je susret gospođi bio, bez obzira na okolnosti, neočekivan koliko s elijenom, u najmanju ruku, ili, u najmanji papak, s elijenovom domaćom životinjom na kojoj isti jaše zviždućuci. Pa ipak, gospođina reakcija bila je ugladena i sugestivna kao ona starorimskih nomenklatura, kako je to kasnije prepričavao sudija, ili konferansijea pri objavi nagrade za najbolje grlo požarevačkog vašara.

U njenom bi, međutim, svaki put na prepričavanje ovog događaja – zastajala knedla.

Na zidnom ispupčenju iza sudopere stajala je tegla sa escajgom i ona s pekmezom od šipka. Njega je volela da doručkuje, na puteru i nimalo bajatom belom hlebu ili još toploj rovinjskoj kifli, uz jedinu kafu koju je ikada pila – belu, i to ciguru, (ko drugi nego) sudijina supruga, istoričarka, revnosna baka i besprekorna domaćica i majka. Ona je bila prinuđena da dve kćeri, usred rata rođene, podiže sama sve do muževljevog bekstva iz austrijskog koncentracionog logora tri dana pred oslobođenje.

Posudice i šatule koje su unuke pravile od kutija za šibice, gline i plastelina, teglice sa školjkama i pužićima bile su poredane po obodu kape negdanjeg kamina. Zaštićen meliranom grao navlakom od žerseja, televizor je stajao na počasnom mestu – stočiću sa crvenom šustiklom iz *Narodne radinosti*. Kao i ostali aparati po kućici, u Beogradu je zamenjen novim (u boji) i, kao restl, donesen u Rovinj. Ali tu nikada nije proradio. Od niti koje su mu se po ekranu prele, crno-belih štringli koje su se takmičile s tkanjem njegove *cerade* od žerseja, mogli su se svoj rovinjskoj deci isplesti džemperi za sneg, koji ona nikada nisu videla. S onim iz njegove kutije bi se obilato mogla, pionirski, i grudvati i praviti Sneška... I, iza njega – jedna jedina, plehana pepeljara. Nju ne, nije je koristila sudijina supruga, nego je sam sudija, krišom od nje, takođe nije koristio. Samo bi ponekad, sasvim retko, zapalio tajno iz paklice *kamela* negde podaleko, gde ga ne samo supruga već niko, pa ni on sam sebe (*Perseja s čarobnim šlemom*), ne vidi. Pepeljara je bivstvovala zvanično za goste, ali

zapravo kao dokaz javne porodične tajne o grehu svih četvoro dečjih roditelja, samo u manje-više različitim životnim periodima.

Roditelji

U sobi hodniku spavali su naizmenično, usklađujući godišnje odmore, *roditelji* jedne porodice, pa druge. (Roditelji starije, doduše, često su se premeštali u intimu konobe.) Prozor je tu, ka balkonu, kao i prozori konobe i susedne sobice ostave, bio nizak, sasvim blizu tla, što je pružalo osećaj drugarske bliskosti s kućicom ponajviše deci. Ali i lopovima. Tako da su se šalone bez izuzetka zatvarale pre izlaska. Bliskosti vezane za dotične potonje kućica nije doživela, osim što je prilikom jednog trodnevnog preklapanja godišnjih odmora ostala bez osam peškira za plažu, tri para muških kupaćih gaća, dva kupaća kostima za odrasle i tri dečja, što se, sve, tokom noći sušilo na balkonu.

U prozor na frontalnom delu kućice, kao u okvir slike, ulazio je, skoro u *prirodnoj* veličini, fenjer sa suprotne strane ulice. Tu su se, u čelu prostorijske, ispred minijaturnog zahoda nalazili umivaonik i ogledalo.

U celoj kućici nije bilo ni jednog jedinog ormara. Garderoba iz kofera kačila se na ofingere, pa na čiviluke ili slična dobrodošla mesta kao vrata, koja je sudija koristio, ili, još komfornije, u nišu roditeljske sobe hodnika. Izolacije u kutije, koje bi se potom pakovale u druge škatule, pa u treće, još veće – šifonjere, čemadane, škrinje – u kućici nije bilo. Međutim, kako nijedan prozor nije imao sims spolja, već su svi (izuzev onoga u sobici ostavi i na

tavanu) imali široke ispuste iznutra, ti su ispusti imali služiti kao kredenci i stalaže. Na ispust prozora konobe odlagana je letnja literatura – knjige, časopisi i dnevne novine: *Politike*, *Ninovi*, *Politikini zabavnici*, *Bazari*, *TV revije*, *Svijetovi*. Poneki *Jež* ili *Reporter*. I dečji slikarski pribor: od blokova svih formata do bojica, drvenih i vodenih, tempera i pozajmljenih dedinih, voštanih.

Nekog od posljednjih letovanja u Rovinju, na ispustu prozora u konobi stražariće ceo mesec *Pukovnik* kojem *nema tko da piše*.⁸ Kao da nema *tko* da ga čita. Postrojila ga je tu sudijina starija kći, Tihana, inženjer građevine, udata za Simona, inženjera građevine, takođe, i krupno i naočito vojno lice koje je iz godine u godinu dobijalo sve više i više činove tažeći ponos na svoju radinost, izdržljivost i neustrašivost. Grabeći u maršu k činu pukovnika, moraće niz godina da provede u Sarajevu samo, bez porodice, koja je živela u Novom Beogradu: supruge i dveju kćeri bliznakinja, tada već pri početku studija.

Sudijina supruga žalila se, u prisustvu članova porodice svoje mlađe kćeri, znajući da će njenom zetu kad ode u Sarajevo i te kako imati *tko da piše*, da se njenoj starijoj kćeri, s bremenom cele kuće na ramenima, dobro ne piše. Činilo joj se da će kći ponoviti njenu vlastitu, ratnu sudbinu. Najmlađoj bi unuci, na pomen *bremena kuće na ramenima*, pogled pao na *Puža s kućom, na brisoguzu*, ali konstataciji „Sad znate kako je puževima!“ nije bilo mesta ako je iole bilo takta.

Sudija bi pokušao da umiri suprugu šaljivom taktikom: „De, Ljudo. Ti o našoj Tići kô o samom Atlantu. Sa sve nebesima na plećima!“

⁸ Gabrijel Garsija Markes, *Pukovniku nema tko da piše*.

Tašti bi, izvedenoj iz takta taktike, u glavi zabubnjali taktovi bojnog doboša, te bi dodala svojim piroćanskim naglaskom: „Sve *za*rad visokih činova. *Zasvira*j, *zasvira*j, *pa i za pojas zad*eni! Sad svi da *pokusaju* čorbu što je, za svoje neutoljive apetite, dobraaano *zaku*vao...”

„I dobro *na* začiinio!“, trubnu mlađi zet svoj poklič.

Poslednji takt koračnice *preko trnja do zvezdica na epoleti* izazva salve smeha. Uključujući i taštinog. Ali to će sve biti deceniju i po kasnije.

Često su na prozorskom ispustu obitavale dečje rukotvorine za *Griziju*, godišnju izložbu na otvorenom u istoimenom ulici. Tako će se desetak leta docnije u prozoru, kao u izlogu, naći brod od palidrvaca koji će napraviti unuk, sada beba od nepunih godinu dana. Brod će biti uokviren morskim zvezdama, lepezastim tvrdokrilnim školjkama, ostrigama i sipinom kosti. Na improvizovanu pučinu dunklplavog peškirića za ruke porinuće ga majka dečaka i najmlađe unuke, mlađa sudijina kći. Iako lekar po vokaciji, ona je svoj dar za likovne umetnosti, muziku i književnost negovala kroz svoju decu, davala mu tu slobode i poleta onoliko koliko su se sklonosti i talenat dečji pokazivali prijemčivim i s vremenom kristalisali.

Sa svake strane palube ležace po jedan cvet nevena i sunovrata. Praktičnu stranu realizacije doktorkinih umetničkih aspiracija preuzeo je njen suprug, takođe lekar, zaduženi porodični Era. Kad bi cvetovi svenuli, iznova ih je pozajmljivao iz rovinjskih bašti tokom porodičnih šetnji po rivi. Te narandžaste i žute zvezde na pramcu i krmi, koje će aranžirati mlada supruga, podsećace na suncu na izlasku i zalasku popalo po brodu, simbolično i poetski ga obasjavajući na srećnoj i udobnoj plovidbi.

Lična plovidba mlade supruge, međutim, bila je sve osim takve.

Unuke

Na uzanom delu zida između prozora i širokog osmeha otvorenih vrata konobe stajao je sat. Drvena kućica, minijatura kopija onih planinskih, obavezni suvenir austrijskih i švajcarskih skijališta i drugih gorskih centara i zimovališta. Budila je sliku spokoja pitomo liskajućih plamičaka pucketave vatrice u kaminu, nasuprot ljeskavoj hladnoći snega okolo. Ili planinskih potoka koji pitomo žubore i ljeskaju se kroz cvrkutavu šumsku krošnj, gledanu odozgo, očima dugorepe šarenperke dok pluta u naručju prvog prolećnog zraka. Na klatnu je, njišući se ritmično, kucalo crveno *licidersko* srce i nagonilo na dremež kao što majčino uspavljuje novorođenče ili još nerođeno dete. Navijao se lančićem od bezbrojnih karika, s duguljastom šišarkom na poslednjoj.

Takve su kućice, obično uz jodl, jugoslovenski ili neki drugi nacionalni muzički motiv, svakog sata otvarale vratanca sa srcolikim prorezima i puštale dečaka i devojčicu, odevene u nošnju, da udahnu svežeg vazduha, a posmatrača delić unutrašnje vrtoglave atmosfere bavar-ske lumperrajke – vlažne i lepljive od sunovratne polke i piva koje se alpski snežnom penom preliva preko rubova zlatnih krigli i ljeska u drvenim bačvama. A sladokusca pak – mirise vanilinog praha i šnenokli domaće kuhinje ili toplog testa u vangli, modli u svetu knedli, nudli, štangli, štrudli i šufnudli...

E pa, ova kućica nije bila takva. Nije imala *humanih* elemenata niti njihovih obeležja. Ako se ne računaju ona nehumana: uzurpiranje tuđih gnezda ili podmetanje jaja, kao osnovne karakteristike stanarke ove kućice. Kukavica bi kuknula, izletevši kroz prozorče, da podseti kako je sve nadmudrila, ili da, nakon 59-minutnog bavljenja svojim ličnim, nehumanim, kukavičkim poslovima s onu stranu, izrazi s *kuku!* svoje skromno mišljenje o ovom svetu, oformljeno već nakon dvosekundnog izleta u isti. Tako ju je, možda i bez kritizerske aluzivnosti, prosto bio zamislio njen prvobitni humani tvorac.

Ovu je kućicu jedne večeri, po povratka iz *šopinga* u Trstu, sudija, praćen ljubopitljivim pogledima svojih triju unuka, raspakivao iz smetova meke hartije. Starija bliznakinja je na vreme zauzela jedino mesto na kanabetu, pretrpanom paketima i kesama, pa je pratila kao s prestola *burlesku* priređenu samo za nju; druga se kao u loži naginjala s druge uzdužne strane stola i gnjurala u kutiju; a na začelju, u poslednjem redu partera, sudijina supruga nije u krilu uspevala da zadrži najmlađu unuku, kojoj je poklopac zaklanjao pogled pa je optrčavala oko stola, preskakala sestrine noge i zavirivala iza sudijinih leđa čas s jedne strane čas s druge, kao *levo* i *desno smetal*o, pa se ponovo vraćala kod bake, na uzvišenje.

„Taa-ram! A sa snežnih vrhova Alpa, iz alpske Francuske, ledene Austrije, iz beline Alpa Italije, stiže vam jedna ptica...”

„Bela?“, ubaci najmlađa unuka u sudijinu teatralnu najavu.

„Misliš, albino?“, zbuni se deda.

„Ne albino...“, zbuni se i unuka. „Alpino?“

Istoričarka i sudija se nasmejaše, unuka ih upitno pogleda ne shvatajući razlog smehu, a ptici od tada ostade nadimak *Alpino* ptica.

Ovom prilikom, jedino što je pucketalo i ljeskalo se bili su, na radost dece, plikovi amortizujuće ambalaže i šuškavi staniol, poput onog od čokoladnih bombona, po unutrašnjosti kutije i poklopca. Dragoceno zlato i plastični plikovi podeljeni su na tri jednaka dela: da unuke puckaju do mile volje ali ravnopravno – da se ne naruši onaj pitomi planinski spokoj, harmonija snežne bajke i mir pucketanja vatrice s početka priče.

Društvena svojina

Sobica je, budući retko korišćena, a samim tim i retko proventravana, godinama mirisala na firnajs, sveže lakiranu stolariju i šišarke. I, naposljetku, benzin za čamac. Dugo je zvrjala poluprazna: s dva ligeštula, od kojih je sudija onaj sivo-crveni, udoban poput kreveta samog, svakodnevno na plažu nosio i vozio svojom plavom *folcikom* supruzi (kao, uostalom, i šareni ako ustreba, i stoličicu na rasklapanje sebi); kabanicama za kišu, starije porodice, i alatom za majstorije po kući, sudijinoj *bubi*, inženjerevoj *ladi* i lekarevom *fići*, a potom i motornom čamcu. Pohranjivala je kofere, a kasnije i gumeni *Maestral 9*, preko godine konzerviran. Njime su rukovale jače polovine mlađih porodica. Tako su, kao Era, snosile krivicu za prevrtanje pri vezivanju u luci u vodu – masnu i prljavu kakva je uz rivu nekada bila: sudije i samog Ere dva puta. To se, ma koliko neprijatno i istog takvog mirisa (a možda baš

i zbog toga), lako uvrežilo u porodičnu antologiju šala i zadirkivanja. Ali i bake, koja ne samo da se nije sunčala, jer je čuvala ten, već nije umela ni da pliva. Bar bi se često najmlađa unuka kada bi, posle dana provedenih na plaži i završavanih povratkom čamcem, tonula u san, oblivena ledenim znojem prenula iz takvog bakinog tonuća. A da li je tonula ili nije tonula, to ni ona nije znala. „To ni ona nije znala, jer je bio mrak.“ Ma koliko da se u njenom snu-sećanju incident, očevim uspešnim poduhvatom, završavao sa celom posadom na broju, nikad nije saznala, niti se usudila da pita, da li je uzrok nedostatku ovog događaja u porodičnoj antologiji anegdota bila neutaživa potreba za zaboravom ili to što se nikad nije ni dogodio. Dijagnoza ovog (ne)događaja, u stvari, bila je dugogodišnji lični užas i pretpostavljeni svih članova porodice pri samoj pomisli na isti... Istoričarka se, zapravo, nikad nije ni usudila da se prevozi čamcem.

Svi delovi kućice bili su vlasništvo svih ukućana, opštedruštveno dobro. Samo se na tavan peo samo sudija, proglasivši ga teritorijom za utemeljivanje i razvoj vlastitih artističkih tendencija, te najavljuvao da bi ga, jednoga dana, mogao urediti i u autentičan slikarski atelje. Često je pominjao *roditeljima*, u svom antičkoretoričkom stilu, da je tavan za najmlađe, međutim, sam prvobitni Haos: izvorište i utočište večnog Ereba, najmračnijega Mraka i svega onoga što se u njemu krije i iz njega vreba. Jer, pomigivao je, kroz otvoreni kapak, samom Niktom, čak i danju.

Nijedan kutak nije nudio apsolutnu intimu ili izolaciju. Vrata ćenife u sobi hodniku bila su u drvetu samo do pola, dok je gornja polovina bila u mutnom staklu, brušenom

reljefasto i zupčasto poput španskog zida. Vrata kupatila uz konobu imala su takođe mlečno staklo (zagasitožuto, kao od jantara, i krugovima ukrašeno), tako da su se pre kupanja preko njih širili peškiri i haljine za plažu. U suprotnom bi se mogle nazreti siluete pod tušem ili u kadi (bez zavese, naravno).

Mali kupatilski prozor izlazio je podno stepenica balkončeta, gotovo uz sama vrata konobe zagrebačkih *susjeda*, Anta i Marije. Uzak, kockast, šezdesetak santimetara dubok prostor između duplih vratanaca prozorčeta bio je taman toliki da u njemu može komotno da konači po jedna ulična, obla, dobro uhranjena mačka. To su rovinjske često i činile navikavši ukućane da ih pre ulaska u kadu otprate, preduhitre njihovu eventualnu zabunu oko smera bekstva. Pronicljiviji ukućani nisu se mnogo brinuli oko mačkinog, makar i unezverenog, izbora smera, pouzdavši se u paru. Vлага, doduše, nije imala isti učinak na maštovitu nemačkovitu vrstu došunjalaca. Takav događaj naći će se u letopisima kućicnim šest leta docnije, prepričan od same žrtve špijunaže, plavokose inženjerke, s takvom nonšalantnošću da je izazvao silnu zabezeknutost kod njene tada već dvanaestogodišnje sestričine: špijun je bio devojčicin vršnjak, ili nešto stariji, Petar *od preko puta, ni za šta nezainteresovani mangup*, samodovoljan i nedodirljiv. Transfer neprijatnosti s tetke na nju delovao je tako što je stid intenziviran sećanjem na zaprepašćenje kada je prvi put, kao sasvim mala, videla tetku na plaži, u kupaćem kostimu. Predimenzionisanog tela, ne s jednim pupkom već masom njih po raskvocaloj zadnjici, trbuhu, bedrima. Čak i po mlohavim jastucima mišica, poput naslonjača išpartanih dugmadima ušivenim u mebl-štof.

Uspijali su se kao rupice u pesku, koje sahnju kad u njih utekne voda. Takvo telo nije odgovaralo lepom licu mlade, negovane žene, i njena sestričina pomisli da bi njemu pod hitno trebalo zameniti glavu, a ovoj ženstvenoj dodeliti njoj pripadajuće.

Jedna druga glava i ramena, torzo sve do pojasa, bili su provučeni kroz prozorče: privučeni prizorom u izmaglici kupatilske pare, kupačicom sličnom Renoarovim gracijama, koje nisu naročito marile za fiskulturu. Ono što je od Petrovog tela ostalo da četvoroonoške viri spolja, u dnu balkonskih stepenica, kao poručeno za porciju zasluženog ali nikada neposluženog sledovanja, bila je slika u devojčicinom sećanju zbog koje će se ona, svakoga dana svakog narednog leta naredne decenije, kupati na tački kade najudaljenijoj od prozorčeta, s budnim okom na prozorčetu i velikim plavim kišobranom otvorenim ka prozorčetu.

Mrtva priroda

Jedini ukrasi bile su slike po zidovima. Spram prozora u roditeljskoj sobi hodniku, iznad ležaja, bočno, visila je *Zima*. Bela, u nekoj nepoznatoj ulici u nekom nepoznatom gradu i, kako je sudija govorio najmlađoj unuci kada bi se stresla od hladnoće i sete otplovivši u njen svet, ostala iza bivšeg vlasnika sa sve snegom, koji deca meštana nikada nisu videla. I belim, zavejanim fijakerom koji, kroz tu usnulu ledenu belinu, vuče jedan nejak i beli konj.

Okrugla pljosnata kvačica otvarala je tamnozeleno vrata dečje sobe uz karakterističan metalni klikta, i iza njih je,

nevidljiv za oko ulazećeg, ostajao krevet, onaj iznad kojeg je, s čiviluka, visila odeća u mnogobrojnim slojevima tako da se spavač, ako bi se pribio uza zid, osećao ušuškanim ne samo odozdo već i bočno i odozgo. Na suprotnom zidu stajala je, iznad drugog kreveta, litografija u boji, takođe ostala za bivšim vlasnikom: pogled iz uvale na ustalasalu morsku pučinu u trenutku kada se stišava bura i razjareno nebo obasjava srebrnast sjaj meseca, davljenika u namrgođenoj gustini oblaka. Sučelice pregradi bio je stočić, klimavih nogu i s belim vezom, i iznad – ogledalo u širokom drvenom ramu u boji gudačkih instrumenata. Ram se na gornjoj strani uvijao u simetrične puževe, volute kao u glava kontrabasa, a na njemu su obitavale vernirane šišarke, ogromne, primerci na ponos svome rodu. Ogledalo je s najudaljenije tačke hvatalo samo uži ameriken ili širi srednje krupni plan, pa se ogledajuća persona pela na krevet (obzirno, jednim izuvenim stopalom) kako bi se sagledala od glave do pete i odabrala odgovarajuću obuću. Kriterijum dobrog ukusa, te zadovoljstvo viđenim u ogledalu, kod najmlađe je unuke još odmalena, što svesno što nesvesno, ustanovljen anegdotom koju je deda više puta pričao pri obedima u konobi: o seoskoj mladi, propisno nakinđurenoj, koja je, ne uspevši da na sebe natakari više ni mrvu ćispeta kako bi bila još lepša, raskošnija i poželjnija, vikala za popišmanjenim proscima: „Imam i šivaću mašinu!“ Tako da bi se najmlađa unuka, doterana za šetnju po rivi s mamom i tatom, savesno posavetovala: „Je l' nemam i šivaću mašinu?“

Zidovi obeju soba u stanu u Beogradu, u Maršala Birjuzova, bili su puni slika – sudijinih amaterskih, osim dveju u spavaćoj sobi koje je naslikao istoričarkin brat,

akademski slikar. Na te su zidove, u narednim godinama, slike preciznim proračunima uklapane do poslednjeg santimetra, te je sudija uveliko razmatrao i mogućnosti plafona. U sudijinoj i istoričarkinoj sobi u kućici, međutim, nije bilo ni jedne jedine. Možda zato što u njihovu ložnicu, osim njih dvoje, jedva da je iko ulazio, pa je sudija smatrao da bi bile uzalud izložene. Ili zato što su zidovi bili ne samo gipsani, štukatura, već neravni i kvrgavi, te bojazni da bi im klinovi i čekić mogli prouzročiti samo nove čvoruge i povrede.

Zidovi konobe najviše su odisali porodičnim duhom. Kraj niše špajza bio je starinski fotografski portret sudije u mladosti. On je, iza stakla i okvira neobičnog oblika, ogromne ključaonice, pogledom izbegavajući kontakt s posmatračem i okrznuvši *Puža s kućom*, gledao u daljinu i visinu, negde u pravcu mraka s merdevinama. Baš kao da je iz nekog drugog sveta svrnio u ovaj, u kojem je jedini put njegovog interesovanja i stremljenja bio onaj ka *slikarskom* tavanu. Na tom je putu, simbolično poput puta njegovog pogleda preko *Puža s kućom*, ako uopšte iko, mogla da ga prati samo najmlađa unuka, i to brzinom puža. Ovaj je portret u sepiji isprva zbunjivao unuku, u to vreme uzleta kolor fotografije, jer je deda bio plavook. (Osim nje, jedini u porodici.) Na dedin pogled u daljinu, kao i na njegovu desnu ruku napoleonovski savijenu i šaku pritisnutu na srce, uvučenu između dva dugmeta na košulji neizbežno i na svakoj fotografiji kasnije, bilo je isto tako neizbežno navići se naposletku, u godinama koje su dolazile.

Zid iznad kanabeta uveseljavali su sudijini *Suncokreti*, jarki i žarki poput sunca samog. Kasnije i bodljikaste

Artičoke, smenjene još kasnije novim, dvojnicama prethodnih, prodatih na *Griziji*. Jedna je artičoka kočoperno stremila iz vaze previše kratke za njenu visinu. Podizala je ka plafonu modroljubičasto lice, uokvireno ljuspastom i krljuštastom kosom i bradom, dostojanstveno, kao da želi da odvрати poglede s posude, invalidske proteze u koju je prinuđena. I sa sudbine druge, svog androginog para. Ova je, doduše, položena na sto prava, ali ne i licem nagore kao mumija ili leš pripremljen za seciranje. Glava joj je, primoranoj da gleda ispod rama slike, prelazila ivicu stola, kao *sa panja*, gledajući ljubičasto i saosećajno u prekrivač sa izbledelim lila i roza ljubičicama dan-i-noć. Prva se durila na drugu, ljubomorno, zato što odvrća pogled od nje, ne uviđajući njenu nedužnost i nemoć, ne prihvatajući da su *dušmani* ti koji *su ih razdvojili*.

Tanki reljefasti ram, koji je sudija napravio od ukrasnih letvica za parket i drvenariju, bio je zalepljen na ove dve slike. I *Sirenu* njegove najmlađe unuke. Na impresionističkoj, roza pozadini neba, naslikana sa istom, nasleđenom strašću sudijinog hobija, ova je sirena, iz mora izmeštena i kasnije pridružena, definitivno zauzela mesto nekolicine prethodnih koje su se tu iz leta u leto smenjivale.

Ribljí rep – umočen u plavo, *vodenu bojicu* mora, kao dečja slikarska četkica zaboravljena u čaši od kiselog mleka. Iz *mora vodene boje* provirivalo je sirenino žuljevito odmorište, sivkasto-crvena masa, verovatno zamišljena da predstavlja koralni greben. I, kruna žute kose ribe devojke – jednim neprekinutim potezom četkice začetkana sve do školjki kupaćeg kostima. Devojčica je godinama mrzela tu neveštu sliku (kao uostalom i sve *Sirene* prethodnice), dečju *karikaturu* one divote i krasotice koju je zaista imala

u glavi a koju je slika, slepa za tu stvarnu divotu i krasoticu, potpuno izneveravala. I tako se, pošto spoljašnje oko nije prepoznavalo ono što je njeno unutrašnje oko videlo, *okanila ćoravoga* posla slikanja počev od kraja svoga dvanaestoga leta.

Počasno mesto, zid u koji je gledao kanabe, zauzimale su slike istoričarkinog brata. Istini za volju, surevnjivost i pravdoljubivo uvažavanje borili su se u sudiji svaki put na pogled makar i na samo te dve slike licenciranog, akademskog umetnika, njegovog šure. Ovog leta stavljena, *Majka koja doji*, mlađa sudijina kći s tek rođenim sinom u naručju, nacrtana je za tili čas drvenim bojicama bebine pet i nešto godina starije sestre.

„Beba jede mamu!“, uzviknula je devojčica kada je, otvorivši vrata iznenada, ugledala strahovit prizor prvi put. „Beba – *Mututunda!*“

„Ššš! To beba ruča mleko iz siske. Tako sisaju svi mladunci“, objasni majka.

Bledih boja, oblici samo u obrisima, šrafura zrelog i iskusnog umetnika: odmereno vučeni potezi, pravolinijski izukrštani, kombinovani s onim unduliste, oblim i mekim. Druga slika u ulju, s bocom, školjkastim slanikom od belog porcelana, polovinom hleba i glavicom crnog luka, osvetljenima u stilu kjaroskura, snopom svetlosti iz izvora izvan slike, s prozora koji se ogleda na boci.

„Zašto je mrtva priroda *mrtva?*“, upitala je unuka dedu dugo pre nego što će se ostaviti slikanja. „Je l’ to što kad ubereš bananu i jabuku, one su mrtve i više ne mogu da rastu?“

„Al’ više ni da uvenu. Na slici. Pa da, pravi oksimoron“, zaključio deda za sebe, pa doda: „Najčešće je to, u stvari,

sve iz prirode što može da se nađe na tanjiru. A ne jedeš ništa dok je živo. Divljač ili ribu, je l' tako? Ili, na primer, violina i statua...

„A ni statuu ne jedeš...“, ubaci unuka s razumevanjem.

„Tako da ni mrtvu prirodu ne jedeš, nego je... gutaš očima. Čak i kad je u činiji ili nekoj drugoj posudi, slikar je gledaocu servira kao na tacni“, raspetljivao se deda.

„*Suncokreti* i... *Artičoka* u vazni je onda mrtva priroda? A ona što nije u vazni, nije?“

„Hm... *Artičoka* i semenke *suncokreta* se jedu, ali su za slikarstvo više ukras. Obe *artičoke*... A znaš li da je, nekada davno, jedan slikar u Italiji“, seti se sudija naglo, „po imenu *Karavađo*, slikao mrtve prirode tako žive da su se ptice zaletale kroz prozor i ključale mu zrna naslikanog grožđa?“

„Na tavanu?“, zamišljala je unuka *Karavađov* atelje kao dedin tavan. „U Italiji? *Alpino* ptice?“, pokaza na drvenu kućicu sata iz Trsta.

Deda se nasmeja.

„S krova se zaletale? Da nisu rode?“, nagađala je, pokolebana dedinim smehom.

„Pa, razne ptice: vrapci, galebovi... Možda i rode.“

„I pojele mu sliku? Paa... umrle od gladi? I postale mrtva priroda? Pa je i rode posle naslikao?“

„To su mrtve *tri*-rode, a ne mrtve prirode“, ne propusti da ubaci Era prolazeći kroz konobu.

„Stoooj! Kad pre ode toliko daleko...“, uzvratila deda (bez reakcije na Erinu opasku, a Era, u zabuni, zastade na komandu). „Ne. *Niko* nije umro. Stvar je samo u tome da je bio odličan slikar, i da su njegove slike bile kao žive, i sve što je bilo na njima – kao pravo. Ali, kad to reče...

Kad je jedan drugi slikar bio dečak, Pikaso se zove, otac mu je čupao nogice od golubova i zadavao da ih crta u raznim položajima...”

Devojčica ga je gledala preneraženo. Lice joj se zgrči već na *mu je čupao nogice* i, ne baš umirena nastavkom, jeknu:

„Zašto? Je l’ za kaznu što su mu golubovi pojeli mrtvu prirodu?”

„Nee! Ne stižem da ti kažem, stalno me ubrzavaš... *Nakokeretese!*“, ubaci deda magičnu reč, a unuka se blago uspravi i grč na licu odista popusti ustupajući mesto jedva primetnom osmehu. „Tvoja mlada glavica isuviše brzo misli za moju staračku... Nisu oni bili živi, još otpre su bili mrtvi.”

„Misliš, na slici? Na mrtvoj prirodi? Al’ su bili tako živi da je Pikaso mislio da su pravi?“, nametnu ona srećan svršetak. „A, je l’ rep od morske sirene mrtva priroda?”

I tako unedogled.

Sudija bi se zamislio premotavajući u glavi svoje teoretsko znanje o štil-lebenu. Informacija unuci o fotografski zaustavljenom vremenu, zaleđenom na trenutak u ateljeu, i odsustvu ljudskih figura (*ali ne i tura morske sirene? A i štuka-tura...*) ne bi uspela da dopre u misaonu bujicu već obrazovanog toka, pa bi je, zakasnelu, stihija uskovitlala i, neprimećenu, usisala u vir. Tako da je odustajao od tortura, uzaludnih pokušaja da se dodatno objasni natir mort. (I mora natura.)

Na svu sudijinu sreću, nije bilo diskusije na temu *Majke koja doji* i analogije s mrtvom prirodom po osnovu žive/nežive hrane. A naročito posude u kojoj je ista servirana.

Kamo sreće...